

‘AŞIK PAŞA’NIN BİLİNMIYEN İKİ MESNEVİSİ DAHA HİKÂYE VE KİMYA RİSALESİ

AGÂH SIRRI LEVEND

‘Aşık Paşa’nın şimdiye kadar bilinmeyen iki mesnevisi daha elimize geçmiş bulunuyor. Bunlardan biri küçük bir *hikâye*, öteki de bir *kimya risalesi*’dir.

HİKÂYE :

Bu mesnevi, *Garîb-nâme*’nin, kitapçı Bay Raif Yelkenci’de bulunan yeni bir nüshasının sonundadır. Hikâyenin başlığı yoktur.

Nüshanın vasfı: Cildin sırtı ve kenarları kahverengi meşin, üstü ve altı ebrulu sarı-yeşil kâğıt, miklepli, miklebin de sırtı ve kenarı meşin, üstü kâğıt; eni boyu 23,5×16,5 cm. içindeki yazının eni boyu 17,8×15,9 cm.; kâğıt filigranlı beyaz, ince; varak sayısı 228, her sayfada beyit sayısı 25; yazı harekesiz nesih, istinsah tarihi yok, fakat, XVII. yüzyıldan sonra yazılmış olduğu tahmin edilebilir. Son sayfanın alt kenarında kalınca bir yazı ile “Ketebühü’l-fakîr Korum Ağasızâde es Seyyid Ahmedü’n-Nazîfî sâkin-i Dimetoka” kaydı var.

Hikâyenin konusu: Biri Müslüman, biri Hıristiyan, biri Yahudi üç kişi, birlikte giderlerken bir şehire uğruyorlar. Konacak bir kervansaray bulamayınca, harap bir mescit içine girip biraz dinleniyorlar. Canları helva istiyor; birer akçe verip helva alıyorlar. Zeyrek, yani uyanık, açığöz geçinen Yahudi, “iştiamız var, ama helva az” diyor. Hıristiyan, “ister az, ister çok olsun, yiyelim” diye cevap veriyor. Yahudi, bir teklif ileri sürüyor: “Helva ortada dursun, biz yatıp uyuyalım; uyanınca her birimiz gördüğü rüyayı söylesin; hangi rüya daha iyi ise helvayı o yesin”. Üç arkadaş yatıyorlar. Biraz sonra Müslüman kalkıyor, helvayı yiyip tekrar yatıyor. Uyanıkları zaman gördükleri rüyayı anlatıyorlar. Önce Yahudi, “Mu-

¹ ‘Aşık Paşa’nın bundan evvel ele geçen iki mesnevisi için bk. Ağâh Sırrı Levend, *Aşık Paşa’nın bilinmeyen iki mesnevisi-Fakr-nâme ve Vâsf-ı hâl*, Türk Dil Kurumu, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1953, s. 205-255 (mesnevilerin faksimileleriyle birlikte).

sa'yı gördüm, beni izzet ve ikram ile Tur'a götürdü. Musa Allah ile söyleşti; ben de konuştum; böyle rüyayı kim görür" diyor. Sonra Hıristiyan, "gerçi Musa seni Tur'a çıkardı, ama beni de İsa Beytü'l-ma'mur'a götürdü; felekleri dolaştım, meleklerle beraber bulundum, ruhla musahip oldum; Kuddüs u Sübbüh (Allah'ın isimlerinden) ile tanıştım; helvayı ben yerim, sen elini çek" diyor. Sıra Müslüman'a geliyor. O da rüyasını şöyle anlatıyor: "Ben de Mustafa'yı gördüm; bana, ne yatıyorsun, Yahudi'yi Musa Tur'a, Hıristiyanı da İsa Beytü'l-ma'mur'a götürdü; sen de durma helvayı ye, yat, dedi; baktım, siz yerinizde yoktunuz; biraz bekledim, gelmediniz; artık gelmiyecekler diye düşündüm, helvayı yedim." Müslümanın bu sözü üzerine, ötekiler âferin diyorlar ve kahkahalarla gülüyorlar.

Şair, zeyrek olmadıkları halde zeyreklik dâvasında bulunanların, sonradan pişman olacaklarına misal olmak üzere bu hikâyeyi naklediyor. Hikâyenin sonunda da şu öğüdü veriyor: "Dâva sahibi olanın hali budur. *Da'vî-dâr* olan ne kadar çok bilmiş olsa *ma'nî-dâr* olan yine onu bir sözle yener. Eğer *'arîf* isen dâvaya kalkma. *Şıdk* içinde dur, şüphede kalma."

Şair sonunda Allah'a hitabederek "Ya ilâhi *'Âşık*'ı (şair burada adını veriyor) dâvadan kurtar, mânadan ayırma. Onu mâna ehline (erine) kul eyle; *'Âşık*'ın (ikinci defa adını veriyor) duasını makbul eyle" diyor.

Bu hikâyeye, biraz değişik olarak halk arasında da vardır; şu şekilde geçer: Biri mevlevî, biri rufaî, biri bektaşî üç arkadaş, birlikte giderlerken bir kasabaya uğrarlar. Gece misafir oldukları evin sahibi kendilerini ağırlar. Bunlar, ikram edilen yemeklerle karınlarını doyururlar. En sonra ortaya helva gelir. Mevlevî ile rufaî, bektaşî'ye oyun etmek isterler. Mevlevî, "artık helvayı yiyecek halimiz kalmadı; bunu bir yana koyup yatalım, gece kim daha güzel rüya görürse, sabahleyin helvayı o yesin" der. Üç arkadaş yatarlar. Bektaşî gece kalkar, helvayı güzelce yer. Sabahleyin uyanırlar. Mevlevî, rüyasında Mevlânâ ile yedi kat göğe çıktığını; rufaî de, Ahmed-i Rufaî ile yedi deryayı dolaştığını söyler. Sıra bektaşîye gelir. O da, "Erenler beni gece yarısı uyandırdı; kalk ne yatıyorsun, birini Mevlânâ göklere çıkardı; ötekini de Rufaî yedi deryanın ötesine götürdü; bari sen de şu helvayı ye, dedi; baktım, siz yeri-

nizde yoktunuz; biraz bekledim, gelmediniz. Ben de helvayı yedim” deyince, bektaşîye oyun etmek istiyen mevlevî ile rufaî, kendilerinin oyuna geldiğini anlarlar.

‘Aşık Paşa, kendi zamanında da bilinen bu hikâyeyi yukarıda gördüğümüz şekle sokmuş olabileceği gibi, ‘Aşık Paşa tarafından kaleme alınan bu hikâyeye, sonradan bu hale konulmuş da olabilir.

Bu küçük hikâyedeki ruh ve mâna, *Garîb-nâme*’de hâkim bulunan ruh ve mânanın aynıdır. ‘Aşık Paşa, bu esas fikri büyük eserinde türlü hikâyeye ve temsillerle başka başka şekillerde ifade etmiştir. Dil ve üslûp da, hikâyenin ‘Aşık Paşa’ya ait olduğuna şüphe bırakmıyor.

Müstensihin bunu hangi nüshadan kopye ettiği ve aslının nerede bulunduğu belli değildir. Ancak, bazı mısralarda kelimelerin değiştirilmiş ve bozulmuş olması, müstensihin bilgisiz ve dikkatsiz olduğunu gösteriyor. Bunun en açık delilini şu mısradan görüyoruz.

Ḳurtarivir ırma anı ma'nîden 57b.

Buradaki *ırma* kelimesi “ayırma” anlamındadır. XIV - XVI. yüzyıllara ait metinlerde çok geçer. Müstensih, bu kelimenin, hele vezin zaruretiyle burada mutlak *ırma* okunması gerektiğini düşünmiyerek, baştaki harfin üzerine “med” işareti koymuş ve kelimeyi *ayırma* şeklinde tespit etmiştir.

Hikâyede görülen imlâ özellikleri şunlardır :

a) İmlâda bir düzen yoktur. Aynı kelime başka başka şekillerde tespit edilmiştir. : *hak ile* 32b, *hakkıle* 33a kelimelerinde olduğu gibi. Her iki kelime de “fâilâtün” cüz’ünün “fâilâ” hecelerini karşıladığı halde, başka başka şekillerde tespit edilmiştir. Bunun gibi *عارفوك* 55a, *جاهلك* 55b kelimelerinin her ikisi de, mısra başında “fâilâ” hecelerini karşıladığı halde, birisi *و* ile, öteki *و* sız tespit edilmiştir.

b) Genel olarak imlâ harfleri çok kullanılmıştır. *ييمهسون* 2b, *يوقلوجه* 11b, *يورودولر* 14b, *كوكلومز* 15b, *وارور* 17b, *اعمدى* 23b kelimelerinde olduğu gibi. Bu hal, nüshanın son devirlerde yazılmış olduğunu gösterir. Bu bakımdan nüshanın nihayet yüzelli yıl önce yazılmış olduğuna hükmedilebilir.

c) Bazı kelimelerde ise imlâ harfleri az kullanılmıştır. *برز* 14b *biraz*, *ددى* 45a *didi* kelimelerinde olduğu gibi.

d) Kelimelerin tespitinde vezne uyulmamıştır. Aynı kelime bazı kere imlâ harfiyle, bazı kere imlâ harfi kullanılmadan tespit edilmiştir. Yukarıdaki misallerde görüldüğü gibi .

e) Bazı yerlerde eski imlâyaya uyulmuştur. *يهودى* 46a kelimesinde nesne eki olan *i*, *ء* “hemze” ile tespit edilmiştir.

f) Türkçe kelimelerde hem şedde kullanılmış, hem de harf iki defa yazılmıştır. *حالترى* 8b, *اصوللتردن* 43b kelimelerinde olduğu gibi.

g) Eskiden daima *b* ile tespit edilen kelimeler *p* ile yazılmıştır: *چيقروب* 11b, *بليقوب* 44a, *ديوب* 44b, *ييوب* 47b kelimelerinde olduğu gibi. Yalnız bir yerde *b* ile yazılmıştır. *يولداش اولوب* 8a. Hem de *p* harfi *پ* şeklinde üç nokta ile değil, son devrin rık’a yazısında görüldüğü gibi *^* ile tespit edilmiştir ki, bu da, nüshanın çok eski olmadığına ayrı bir delildir. *كلوب* gibi kelimelerdeki *b* nin aslında *p* olması, Türk dilinin tarihi bakımından daha uygundur. Fakat bu harf, eski metinlerde hep *b* ile tespit edilmiştir; *p* ile yazıldığı ancak bir iki yerde görülmüştür.

h) *Cuhud* kelimesi bir yerde *جوهد* 18b, *eydür* kelimesi de iki yerde *ايددر* 18b, 19b şeklinde tespit edilmiş ve öylece harekelenmiştir.

‘*Āşık Paşa*’nın *Faqr-nâme* ve *Vaşf-ı hâl* mesnevilerini incelerken, bu mesnevilerdeki fonetik, morfoloji ve sentaks özellikleri üzerinde durduğum için, bu küçük hikâyede bu özelliklere temas etmeyeceğim. Yalnız dikkatimi çeken iki kelime üzerinde durmakla yetineceğim.

1 — Zeyreki bilmez kuru zeyrek geçer

Zu’mı budur kendüye ‘âkil geçer 10

Bu beyitte “redif” olarak bulunan (hakikatte kafiye yoktur) *geçer* kelimeleri, bizim bugün “geçinir”, “kendini öyle göstermeğe

çalışır” dediğimiz yerde kullanılmıştır. Eski metinlerde *geçer* kelimesinin bu anlamda kullanıldığına ben rastlamadım.

2 — Birbiriyle bir zamân söyleştiler

Gönlümüz halvâ diler didiştir 15

Didiştir, “söyleştiler” yerine kullanılmıştır. “Dimek” mastarından “müşareket” yapıldığı ve “müşareket” ifade eden ş nin “dimek” mastarının “di’li geçmiş” şekli olan “didi” kelimesine eklendiği şimdiye kadar görülmemiştir.

BU METNİN TESPİTİNDE TUTULAN YOL:

1 — Türkçe kelimelerin tespitinde, metindeki imlâ harfleri (ا، و، ی) dikkate alınmamış, esas olarak bugünkü imlâya uyulmuştur. Meselâ: دیدی، ددی kelimelerinin her ikisi de *didi* şeklinde yazılmıştır.

2 — Eski söyleniş şekli muhafaza edilmiştir. Meselâ دیدک kelimesi, *dediñ* olarak değil, *didüñ* şeklinde tespit edilmiştir.

3 — Arapça ve Farsça kelimeler üzerine konulan — işareti, vezindeki “imâle”leri göstermek için değil, bu kelimelerdeki imlâ harfini belirtmek içindir.

HİKÂYE

- 1 Kani ol ben zeyrekem diyen kişi
Ger bütünse zeyrekliginde işi
Eydün aña zeyrekem ben dimesün
Ger didise son peřimän yimesün
- 3 Kendüden yukaru zeyrek var ola
Nice zeyrekler öñünde zâr ola
Ne kadar kim çüst ü çâbük er ise¹
Mat olur zeyreke ger uğrarise
Alalar elinden anuñ naqdini
Girye ile geçüreler vaqtini
- 6 İşi budur da 'vî-dâruñ pes müdâm
Bařa geldi ma'nî-dâr anı müdâm
Bu söze bir hoş mesel diyem saña
'İşkile diñle kulaķ dutğıl baña
Üç kişi yoldař olup çıkar yola
İşid imdi hâlleri nice ola
- 9 Bir Müselmân biri Tersâ bir Yehüd
Zeyrekem dir da 'vî kıılır ol Cuhüd
Zeyreki bilmez kuru zeyrek geçer²
Zu'mı budur kendüye 'âķıl geçer
Zeyrek oldur kendüden geçmiş ola
Varlığından yokluğâ girmiş ola
- 12 Dünyâ (vü) mâfihâ gözine gelmiye³
Her ne söylerlerse söze kıalmaya
Gideriken uğradılar bir şara
Bulmadılar kıonmağâ kervân-serâ

¹ Çâbük kelimesi bu mısradâ çâpük olarak yazılmıştır.

² Zeyrek, "zeki" anlamına geldiğî gibi, "keten tohumu" anlamına da gelir. şair, buradâ zeyrek kelimesini hem "zeki" yerinde kullanmış, hem de öteki anlamını kasederek "keten tohumundan bile haberi yok, kuru kuruya zeki geçiniyor" demek istemiştir.

³ Dünyâ ile mâfihâ arasındaki v fazladır.

- Bir ḥarābe mescid içre ḳondılar
Çok yürüdüler biraz diñlendiler
- 15 Birbirile bir zaman söyleşdiler
Göñlümüz ḥalvā diler didişdiler
Yehūd eydür ‘ārifiluk ḳılalum¹
Birer aḳçe çıkarup ḥalvā alalum²
Ol dem üçi birer aḳçe çıkarur
Biri varur bāzāra ḥalvā alur
- 18 Ḥalvā geldi ortaya oturdılar
Cūhud eyder işidüñ göñül ne diler³
İştihā gālib amma ḥalvā azacuḳ⁴
Tersā eyder yiyelüm ger az u çok
Yehūd eydür ḥalvā dursun ortada
İşidiñüz ben ne direm iy dede
- 21 Bir zamān yatalum uyuyalum⁵
Uyanuben ḥalvāyı biz yiyelüm
Her birimüz gördügi düşi disün
Ḳaḅı düş a‘lā olursa ol yisün
Ḥalvā durur ortada bunlar yatdılar⁶
Ḥoş lāṭife işid imdi nittiler
- 24 Ḥoş lāṭifedür begüm diñlerisen
Diñleyüp söz ma‘nīsın añlarisen
Dillerinden kesdiler hep sözleri
Ta kim uyḥuya vara hem gözleri
Ol müselmān şöyle durdı añsuzın
Ḥalvāyı aldı öñüne k’añsuzın⁷

¹ ‘*Ārifiluk*, “arifane” karşılığı olarak kullanılmış.

² *Çıkarup* kelimesi yerine “alup” kelimesi konursa vezin düzelir.

³ *Eydür* kelimesi burada böyle harekelenmiştir. Vezin de yoktur.

⁴ *İštiha* kelimesini vezin zaruretiyle “iştah” okumak gerekiyor. Hakikatte halk arasında böyle kullanılır.

⁵ Vezin eksik. *Yatalum* dan evvel meselâ “hep” konursa vezin düzelir.

⁶ Vezin bozuk. *Bunlar* yerine meselâ “çün” konursa vezin düzelir.

⁷ *K’añsuzın* = “ki ansuzın”.

- 27 Dükence halvâyı yidi temâm
Yirine yatdı yine hōş şāz ü kām
Yatdılar uyudılar çün qandılar
Kalkuban halvâyı durur şandılar
Yehūd eydür eydüñ imdi düşiñüz
Düş içinde niye irdi işiñüz
- 30 Tersā didi ilkin sen di gördüğüñ
Düş içinde niye irdi gördüğüñ
Yehūd eydür görürem Mūsā gelür
Ol baña izzet ile ikrām kıılır
Aldı beni gitti Tūra ol Kelim
Haq ile bivāsta söyleşdi dilim ¹
- 33 Haqqile söz söyleşirdüm ben daği
Buncılayın düş kim görür bir daği ²
Ol müselmān şöyle epsem oturur
Seyr içinde durmaz işün bitürür
Tersā eydür işidüñüz gördüğüm
Düş içinde ne maqāma irdüğüm
- 36 Gerçi Mūsā seni ilette Tūra
İsā ilette beni Beytü'l-ma'mūra ³
Uşbu dem anda feleklerde idüm
Seyrile mülk ü meleklerde idüm
Hōş muşāhib olmuşidüm rühile
Biliş idüm Kıuddūs u Subbuñile
- 39 Saña Tūr menzil ise baña felek
Ben yirem halvâyı sen elüñi çek
Ol Müselmān epsem oturmuşidi
Kendü işin hōd bitürmişidi

¹ *Dilim* = "çok"; eski metinlerde "delim" olarak geçer. *Vāsıta* kelimesini de vezin zaruretiyle "vasta" diye okumak gerekiyor. Mısraı, *Haqla bl vāsıta söyleşdi Kelim* diye "imâle" ile okumak da mümkündür. Fakat *Haq ile* kelimeleri ayrı yazılmış olduğu için yukarıdaki şekilde tesbit edildi.

² Vezin bozuk. *Düş kim görür* yerine "kim görür düş" olursa vezin düzelir.

³ Vezin bozuk.

- Aña daħi didiler kim söylegil
Ne ki gördüñse hikâyet eylegil
- 42 Didi kim gördüm gelür ol Muştafâ
Şadrı bedr ü ma‘deni şıdķ u şafâ
Veż’-zühâ yüzlü kara kaşlu Rasûl
Ol sözi cümle uşüllerden uşûl
Geldi gördüm yüzi nûrı balkıyup
Ümmetî yâ ümmetî durğıl diyüp
- 75 Ne yatarsın didi baña ol Rasûl
Yi oturma halvâyı budur uşûl
Müsâ iletdi Yehūdii Tûra
Giri götürdi ‘İsâ Beytü’l-ma‘mûra ¹
Ne yatarsın durma tîz durğıl uru
Halvâyı cümle yiyüp yatğıl giru
- 48 Yatduğuşuz yirde baķtum sizi yok
Kûyegördüm gelmedüşüz az u çok ²
Sizi baķtum gelmiye ayruķ didüm
Halvâ baydar olmasun diyü yidüm ³
Aferinler didiler kim iş budur
Bu ‘ibâretlerden murâd uşbudur ⁴
- 51 Bir zamân kaķkaħa idüp güldiler
Bu işe vâlih ü hayrân kaķdılar
Gör ki nice ol iki zeyrekleri
Nice utdı ol iki zeyrek eri ⁵
Ağızlarından aldı gör loķmasın ⁶
Da‘vî-dâruñ işi budur bilesin
- 54 Ne kaķdar çok bilürise da‘vî-dâr
Bir sözile yiñer anı ma‘nîdâr

¹ Vezin bozuk.

² *Kûyegördüm* = “bekliyordum”.

³ *Baydar* kelimesi müstensih tarafından değiştirilmiş olsa gerektir. Belki de aslı “bayat” tır.

⁴ Vezin bozuk.

⁵ *Utdı* = “yendi”.

⁶ Vezin bozuk, *ağızlarından aldı gör* yerine “aldı gör ağızlarından” olursa vezin düzelir.

‘Ārifüñ her dem sözi ma‘nîdürür
 Cāhilüñ dāyim işi da‘vîdürür
 ‘Ārifiseñ da‘vîye qarılmağıl¹
 Şıdķ içinde tur gümānda kılmağıl

57 Yā İlāhî ‘Āşıkı bu da‘vîden
 Kırtarıvir ırma anı ma‘nîden²
 Anı ma‘nî ehline kul eylegil³
 Du‘āsın ‘Āşıkun maķbül eylegil
 Yā İlāhî eydeni dinleyeni
 Raķmetünle yarlıgagıl yā Ğanî

¹ *Karılmağıl* = “karışma”.

² *Irma* = “ayırma,, . Mısradā a nın üzerine hareke konmuş, fakat *ırma* okunması gerekir.

³ *Ehline* kelimesinin altına aynı kalemle *erine* kelimesi yazılmış.

KİMYA RİSALESİ :

Çorum İl Ktp., 2889 numaralı mecmua, v. 30a-31a. Bu mecmuayı bana haber vermek lûtfunda bulunan Prof. Ahmet Ateş'tir.

Nüşhanın vasfı: Cildin sırtı açık kahverengi meşin, üstü ve altı mavi renkli kalın kâğıt, cilt sonradan tamir görmüş; eni boyu 28×11 cm. içindeki yazının eni boyu 25×8 cm.; kâğıt kalın venedik, varak sayısı 34, her sayfada satır sayısı 35-40 arasında değişiyor. Yazı harekesiz ncsih, bazı yerde nes-talik, istinsah tarihi yok. Kitabın son yapraklarının alt kısmını sıçan yemiş.

Mecmuanın içindeki birinci risale (v. 2-27), kimyadan bahseden mensur bir eser. V.I'in alt kısmı koparılmış, yerine boş bir kâğıt yapıştırılmış, v. 1b'nin koparılmıyan üst kısmında *Risāle-i Tuhfetü'l-iḥvān* başlığı var. V. 2a'da şöyle başlıyor. “Bir dürlü daḥi ‘abdi billur gibi taş‘id idesin; her def‘ada ‘abdi her ne dürlü tarîkle olsa taş‘id idesin.”

İkinci risale (v. 28-29), Arapça “*Risāle-i Kāf*, sonunda “Ḥātime” başlıklı Türkçe bir manzume var.

Üçüncü risale (v. 30a-31a), *Risāle-i ‘Aşık Paşa der ḥakk-ı Kimyā*. V. 31a'nın başında manzume bitiyor. Onu mensur bir parça, onu da Arapça başlık altında tekrar Türkçe manzum bir parça takib ediyor. v.33a'nın ortasından başlayarak, Arapça ve Farsça yine kimyaya dair mensur bir parça devam ediyor ve bununla mecmua bitiyor.

‘Aşık Paşa’ya isnat edilen risalenin gerçekten ona ait olduğu biraz şüpheli görünüyor. Bu şüpheyi uyandıran, risalenin konusu değildir. Aslında, herhangi bir maddeye “iksir” katmak suretiyle altın veya gümüş elde etmek amacını güden kimya, “bâtil ilimler” arasında sayılmak ve bununla uğraşanlara “gürûh-ı ehl-i kâf” denilmekle beraber, eski âlimler tarafından bilinir ve “ḥacer, dühn, milḥ, ‘abd, cesed, mā-ı süflî, rûḥ, ‘akākîr, ḥall, ‘akd, taş‘id, taḫtîr, tecfîf, tekllîs, terḫîk, tenşîf, taḫlîb” gibi terimler, bazı kasidelerin “nesib” kısımlarında, yahut bazı mesnevilerde birer “mazmun”a esas olarak geçer.¹

¹ Gerek bu terimler, gerek bu gibi terimlerle yapılan mazmunlar için bk. Agâh Sırrı Levend “Divan edebiyatı-Fuzuli’de tasannu” *Felsefe ve İctimaiyat Mecmuası* İst. 1927, sayı 1; ayrıca eski bâtil ve gerçek ilimler ile bunların eski Türk edebiyatında kullanılan terimleri için bk. Agâh Sırrı Levend *Divan edebiyatı-kelimeler ve remizler, mazmunlar ve mefhumlar*, ikinci basım, 1943 İst. İnkılâp Kitabevi, 662 sayfa.

‘Āşık Paşa’nın da eski kimyayı bildiğine şüphe yoktur; manzum bir kimya risalesi yazmış olması da mümkündür. Ancak bizi şüpheyeye düşüren, ifadenin çok bozuk ve karışık olmasıdır. Eğer gerçekten risale ‘Āşık Paşa’nın ise, sonradan çok kalem karışmış, müstensih yahut müstensihler tarafından bozulmuş, bu hale sokulmuştur. Bir çok beyitlerde vezin yoktur. ‘Āşık Paşa’ya ait olan parçanın nerede bittiği de belli değildir. İhtimal ki bu parça, v. 31a’nın başında biten manzumeden ibarettir. Nitekim 31a’da mensur parçayı takibeden manzumelerin başlığı “kâle’ş-Şeyh”, “Kâle’l-hakimü’l-hâzık” gibi kelimelerle başlamaktadır. Bu risaleyi şüpheli görmekle beraber, mecmuada “risâle-i ‘Āşık Paşa” adı altında kaydedildiği için, bunun faksimilesini de ilim âlemine sunmayı faydalı buldum.

ای خداوند اسنوک فضلک دایم
سنتین آخرم حکیم وهم علیهم
رحمتکله یارلغا قوللا روکی
هم اسرکه کل بو یوخسولک روکی
رحمتوک اولسون اکاهدم دلیل

کتاب
اوقیان یازنی دکله بی
غریب نامه
رحمتکله یارلغا غل یاغنی

قنی اول بن زیرکم دین کشی
کر بتوشه زیر کلغندم ایشتی
ایدک اکا زیرکم بن دیمه سون
کر درسه صون بشمالیمه ون
کندودن یوقاروزیرک وار اوله
نیجه زیر کلرا وکنده زار اوله
نقد رکیم جست و خابک اریسه
مات اولور زیره که کرا و غرار یسه
الهلر الندن آنوک نقد بیخی
کر به ایله کجوره لرو قنتخی
ایشی بود رد عویدارک بس مدام
باشه کلدی معنی دارانی مدام
بوسوزه برخوش منل دیمیم سکا
عشقله دکله قولق دو تغل بکا
اوج کشی بولدیش اولوب جیفر یولا
ایشدا ایدی حال لری نیجه اوله
بر مسلمان بیرى ترسا بر یهود
زیره کی بلز قرد زیرک کجس
زیرک اولدر کندودن کجش اوله
زیره کم دیر دعوی قیلور اول جهود
دنیا و ما فیها کوزینه کلیمه
زعمی بودر کندویه عاقل کجس
کیده ریکن و غره دیلر بر شرا
وارلغندن بو قلوغه کیش اوله
بر خرابه مسجد ایچیم قوندیلر
هرنه سویلر لرسه سوزه قلبیه
بر بر یله بر زمان سویلشدیلر
بولدی لرقونغا کروان سئل
عمود ایدر عارفلق قیله لوم
چوق یورودولر بر زد کلندیلر
اولدم اوچی بر آقجه جیقرور
کوکلو منر حلوا دیلر دیشدیلر
حلوا کلدی اورتییه اوتوردیلر
بر آقجه جیقروب حلوا آله لوم
اشترها غالب اما حلوا آزه حق
بری وارور بازاره حلوا آلور
عمود ایدر حلوا درسون اورتنه
جوهد ایدر ایشدک کوکلنه دیر
تسای ایدر بییه لوم کرا آزه حق
ایشدیکیز بر کجسرم ای دده

اوینون حلوائی بییه لوم
 قنغی دوش اعلا اولور سه اول سیون
 خوش لطیفه ایشدا ایدی نند بیلر
 دکلیوب سوز معنسین اکلار سیسک
 تا کم او بخویه و راهم کوز لری
 حلوائی الای او کونه ککسوزین
 بیرینه یا تدی یینه خوش شاذ و کام
 قلقون حلوائی هر رساند بیلر
 دوش ایچنده نیه ایردی اینکوز
 دوش ایچنده نیه ایردی کورد و غنک
 اول بکاعتت اول کرام قیلور
 حق الیری واسطه سولیشدی دلیم
 بو بخلا سین دوش کیم کورک بردخی
 سیر ایچنده دور مزایشون پتور
 دوش ایچنده نه مقامه ایرد و کم
 عیسی ایلندی بنی بیت المعوره
 سیر یله ملک و ملکدرده ایدم
 بیلش ایدم قدوس سبوح حله
 بن یرم حلوائی سن الوکی حله
 کند و ایشین خود بیتور میشدی
 نکه کورد کسه حکایت ایله کل
 صدری بدر و معدنی صدق و صفا
 اول سوزی جمله اصول لردن او مول
 امتی یا امتی دور غل دیوب
 بی طور مه حلوائی بود را مول

بر زمان یا تلوم او یویه لوم
 هر بریموز کورد و کی دوشی دیون
 حلوا دور راوردنم بو نکر یا تدی
 خوش لطیفه در بکم دکلیسک
 دل لردن کسدیلر صهب سوز لری
 اول سلمان شویله دوردی کسوزین
 دو کتبی حلوائی بیدی تمام
 یا تدی او یود بیلر چون قندیلر
 مهود ایدر ایدک ایدر دوشکز
 تر سادی یلگن سی دی کورد و کلک
 مهود ایدر کور و رم موسی کلور
 الدی بنی کندی طوره اول کلیم
 حقله کوز سولیشدم بن دخی
 اول مسلمان شویله اسم او تور
 تر ساید ایشد و کز کورد و کم
 کرم موسی سنه التدی طوره
 ایشودم انده فلکدرده ایدم
 خوش مصاحب اولمشدم رهله
 سا کاطور منزلسه با کافک
 اول مسلمان اسم او تور میشدی
 اکه دخی دیلر کیم سولیه کل
 ددی کیم کوردم کلور اول مصطفی
 والضحی یوز لوقه قاشلور سول
 کلدی کوردم یوز لوقه نوری بلیقوب
 نه بیتور سین بکا اول رسول
 ددی

تبری کوتوردی عیبه بیت المهوره
 حلوا ای جمله ییوب یا تغل کرو
 کویه کوردیم کلده کز آزوجوق
 حلوا بایدار اولسون دیسودیم
 بو عیبار تلر قرا داشبودر
 بو ایسه واله وحیران قالدیلر
 نیجه اوتدی اول ایکی زیرک اری
 دعویدارلنا ایشتی بودر بیله سن
 بر سوزیله ییگر آنی معنیدار
 جاهلک دایم ایشتی دعویدار
 صدق ایچنزه طور کاندن قلمغل
 قور تری ویر آبرمه آنی معنیدن
 دعاسین عا شقوا مقبول ایله کل

موسه ایلتدی یهودی شی طوره
 نه یا تور سین دورمه تیز دورغل اورو
 یاندوغو کز برده باقم سیزی بوق
 سیزی باقم کلیمه ایرقا دیدیم
 آفریندر دیدنر کیم ایشر بودر
 بر زمان قهقهه ایدو کولدیلر
 کورکه نیجه اول ایکی زیر کلری
 آنر لار ندن الدی کور لقه سن
 نقد رجوق بیلور یسه دعویدار
 عارفول هر دم سوزی معنی درر
 عارفیسک دعوییه قار لفظل
 یا الهی عاشقی بود دعویدن
 آنی معنی اهلینه قول ایله کل

ربینه
 یا الهی ابدنی دطلبه فی

در حمله یار لفا غل یا غنی

م
 م
 م

کت الفقیه زری
 انا زاده السید
 احمد الظیفی
 بکین
 دیمتو
 قم

و در علم اینها مستغایب
 همه علم اولوب و بود زوق صفای
 ذهبی عزیز او بود و جوی او
 اول شام جهان به لطف
 جان طالب از آنده ماده
 احلیوب طالعی لطف کشاده
 نادر ویری نوارده بوسانه
 سیاه بجز بود اوله قتل
 اند لخمی در کماله صباغ
 اوز کره ندون اولنه و
 همه صلوه الجمده آنی بود کره
 اوقیه لوزمان فریده مراد
 رساله عاشق باشد در حق یکیا

اول آرزوی یار ایده نم
 جان دل میکنی اباد ایده نم
 اولر جمله جهایی وار ایدن
 بری قائم کوکبری وار ایدن
 کند و احد الا صغی خوفور
 دینک منلی و شریکی بو قدر
 اسم حبیبی اول محمد مصطفی
 جان و دل میکنه اولدر بریا
 ایشنه خلدیم جان اولر اول
 رسالت بکنه سنسان اولر اول
 انک خطمه بود در هانت
 که در اکا حوق فاشن هدایت
 انک اشیایر خلد و بی هم
 بو کره غرقان و علی هم
 خصوصاً اول اولر اولر
 هر دو اهلینه اوسون محبتان
 در بیان دهن آب

انیت امری ایدم کلام
 گو بو نور رسنه کارکی الزام
 امر انکدر بوده اولدر باد شاه
 بی منور بی وزیر بی سیاه
 قادر اولدر قدره خدیوی
 دیر رسنه باره در اول صنع حق
 بالحق باره در دهن آب
 قدسینه و بندر کلمه صلاحی
 دخی زوده بر و زود نبات
 دهن ایلد دیور کا حیات
 انک ایچون هم ساند دهن آب
 حمد داهی او نور هم آبدار
 دخی منبر انای حلق ابدال
 و برر انتره نباتات و گیاه
 بسا بو بود انر حیات ایدن
 هر دوی ساری جاندن غو
 کوی داند اولر ایچون زاب
 الا اولر دخی وار دهن آب
 نام خلدن بهی که وار
 بو ایکنی اینه وار در آشکار
 برین انک دخلقد بیلکه
 در سنی دخی تعلقتد کله
 جمله اشیا ره از روزدن
 بو ایکنی دینور سربیات
 اسم هر لودی بو لردن بر
 بو ایکنی اولر مرارنه جوان
 در سنی اولر
 عالم ارواح ایچنده بو وار
 غایب
 محمد بن محمد
 کاه

جو ملحق اصلى هم شبيهه زاجك
 اولور جو ايكسى بشق درلو اجزا
 دو شسته انه دجهنه بو ايكى بشق
 عمل او جهه بلك بو علم ايجنه
 بر سبى زبني عقدا بيمكند
 عقدا نذر بر سبى اكلم فقطلر
 اولكيا ولى بر سبى در اول
 اولور عنيد عقدا كمنو اولور
 زاجه بگز انك حقا زاجى
 والا سنى ابر بجزك رد اولور اول
 حلقه
 زهني قندنك بار تزي جهايني
 نجه قوننه اولور سدى بونلر
 بر سبى جلدن علم جهر در
 معادن بلك بيلر كا مقصد
 فصل في تدبير الجسد وملكسه
 الا اول جردن اي برادر
 كم انه عزيمه وانبق قوايى
 اولور ماء بياض اولور مقطر
 اولور هم زبني عمري كا اد
 جناح طاز احضرة در بر
 كور نار حطبه صخره كا بيل
 كور شعله اولور دهلا هم
 دنوي نفس كا هم كوريت هم
 انك غلظت ز قلو شى جهر در
 بشق اولور بسقنى ارض الوبر
 هاندم الت تضعيله قوه
 مياض اولور برقا اورر جانا
 او كوكب كور سينا اولور مقصد
 جسد كليس لور لور كا اي جان
 فصل في تدبير الروح والنفس
 بيله تدبير اخردن دياكم
 بيض ارض وزن دوج ثاني
 قورسك قوه عمليه انبى
 كا اوج كور و بر دوى بر انو
 بياض اولور مثل خود بركتا
 كور دست فضله بحري كا هله
 حكمة طبع بود حكمة علم
 طريق حلقى بك كور مثل
 فصل في تدبير الروح والنفس
 طريق سكا بر بويلى لعم
 كور صلبى روحه سنى ايله آيى
 رصاد ايجنه دمن اين ايجى باب
 كور تا معقود اولور انه برادر
 قور بونور كا هم انصا ملجا
 حكمة طبع بود حكمة علم
 طريق حلقى بك كور مثل
 فصل في تدبير الروح والنفس
 طريق سكا بر بويلى لعم
 كور صلبى روحه سنى ايله آيى
 رصاد ايجنه دمن اين ايجى باب
 كور تا معقود اولور انه برادر
 قور بونور كا هم انصا ملجا
 حكمة طبع بود حكمة علم
 طريق حلقى بك كور مثل

انك لو في بياضه اول ما ياكل
 اوله فضيله شجره طيبه
 اني فو شمسك در حال
 روز كبريت احمري
 تر ايله ارضيله اول ما ياكل
 اني سحر ابدوب اول دم دور
 خله داوه اشكال غريبه
 اگاه اولكه حكماز علم ايتديكر
 هر متر ملي در خود كراولنياقا
 عمل راوده ديوانه نيز را حوضه
 ادا وركيله السلام
 علميدرو عمل اكامن سويد
 اكر نيكه اوله اوله السلام
 وحي كمتد و بسوزي او و عمل
 نيكه دعوي و هفتك كوز
 ادوكنا بدن جفا و شند
 بنشن اوله طبع اول عمل ماء
 جامد حلون ذللك مقدار
 السنين او سته ما سحر حق
 اورنه حلك مقداري و محكم
 فرشته و شمله حق صباقي او
 لسون انان
 حرة علاقه ايله حرة باقي
 فراقي ارضيه به صوتي
 ستر شود و اورني
 اورن سوره نيه صر علاقه
 ايله كرا و جوبيله ناكه ارضيه
 جمله اوله انان
 و صولوي جمله جمع ايله
 و عهد ايله بدكي كويه
 و كوي حل و عهد ايله
 بر بنده نروالك طبر افرون
 انسه تخيل ادر فاقه طبر
 حمت ايله رفت بر من فالكعي
 طيندين طيندو و خورد انان
 ايجنه كي مهور اطلو
 اوليه و عهد دك جعة
 دياوه اوليه انان ناره
 قوه ايام اولها
 انان ايجنه و بنده كي
 بر قول و صاص اولور
 ناره و ابر صود
 ادر تمام ميشند و حق
 هله حق بودر كم نور
 به ميسر اولدوقه و مربي
 هقد و حبه بري كورن
 دي نادر سنده حق و
 سندر صكه سحر
 ايت و عهد بر محلول
 ايله سحر ايله و شمسك
 ايله ناكه كند مقداري
 عبد محمد ايله حده
 بر سحر كلسون مربي
 فرسه حق بر ماء
 اهر اولور
 دم كي كلسونك
 هه اهر و شنده
 اكل ايت و مربي
 فلوري ناكه
 ابروب ابدوب
 در نطقه طينك
 و نادر معتدل
 له فو نك
 رونا صده
 كلور سمن اولور
 يازنه ايله خالي
 كسير اتمك
 اساز سكر
 و صوبي
 بنشنده
 كل ايجنه
 عهد ايت
 و هه
 كورن عهد اولور
 كير اهر اولور
 بري سكر
 منقال
 اسه بر سمن
 خالص اولور
 و هه
 كورن عهد
 ابر سكر
 بري او
 قورن بيه
 كيدرو
 السلام
 قال الشيخ في الشذور
 اذ انت المربح
 بالزهر راسه
 فادوا بالبد المنيرة
 كاه
 فهو زهر ايله
 مربي او
 شمسك
 مقارن اولدور
 سهره
 و فعل ايله
 من كسه
 جبهانك
 حكيمها
 هر او
 نماز نيسه
 جانا
 و هكه
 ايلدي
 اسناد
 كامل
 و فو نك
 براء
 اخذ
 فينه
 اهما
 بودر
 مكن
 اولن
 اوله
 فو نك
 فكنده
 عاجز
 عهد
 انا
 بودر
 مربي
 كشف
 ايتك
 شمسك
 بياننده
 ابروب
 جل
 معرنا
 و ايلدي
 سكر
 اوله
 اعمال
 بايتمك
 غيايظن
 الهمقنا
 و هه
 مربي
 ايله
 سحر
 بتمك
 بري
 ارضي
 و
 ايلدي
 و كي
 ايمان
 و ايلدي
 زهره
 به

دیدی سچ امره مکنینه آنک حکیم اولجا ایریزدی فی الفا
 فلنذر ذهره و میرنجی تدبیر یوما لازم دیواندیلر انسا
 قال الحليم الحاذق في علم الخفاف

عبد وعقرب و مشتری عقلمی من حسنی بره افقن اصحاب
 در بیاد رواج تدبیر از نهان

اینت امری بو تبریک بیان سکا لاشایدم آنک بیان
 کما کشف اولی سوز سرز و یالیم طالبه نیرونه کم وار
 نندمکن بل امری برده کاری صوبه فادیشوب اولونیزه
 یوقا و غیر آنک بران زابیه او طویق طویق آخی و یمن آبه
 طویق اولونیزه اولونیزه اینت امری دیاتم انزه زابی
 کویله و شاوله منجیل اخر طویق راج اولونیزه مجتبر
 جو سوز کوز نوزر داجله شب بلك امری نندرز رخ عقرب
 کوز سبایه نفس اوله بر ابر بر بجنه اولونیزه احمس
 اکر اوله عقرب اوله نیرس بحاس او نوزی بجنه او بجز
 اکر نفس اکی اوله کسبانه اولور عقرب آرشودیشو آبه
 جو بر شتی زینقله بقیه دما دم بر و نینه اینش اولن
 بویش لحن اولونیزه ایجا که هر برینه ددیلم آنک آد
 بری شمس بری آنک قزدر فواجسار بجنه معتردر
 و الا دور دی نافع در بولر لسن کیمه روز کارک
 صقیق الرعه هر کرس بولاره کوزی وار اولر باد و ناک
 اینت امری دم بر سوز مطافی که جمله حکمت اهل اولور ایجا
 بلك امری نندن عقدا اولور رواج حسد اولور بجنه نیایه طکاره
 اکر اوله زینق اوله تدبیر بکلی شمس اولور اولور و رواج قصور
 اکر اوله نوزنج اوله تدبیر اولور قصیر حق اوله بجز
 اکر سبیله عقرب اوله مر یا فن اولور حق اولور و رواج اعلا
 اکر زینج و عقرب اوله تدبیر بو ایکن اولور امری الیسیر
 کتی اینسه جاسر معلوم زاب غلظدن اول اولمایه نجوم
 اکا کشف اوله بوضع الهی سنیله فلنک ظل سبایه

عن علم اصطلح كاف

دطلدی اوون ایکی و قیه در لر و دی و قیه دی
 دور لر طنج دی و اوله در لر ططر دی
 دور لر نظار دی